Diana VRABIE

Dinamica greşelilor lexico-semantice: copierea de sens sau calculul semantic

D.V. – dr. conf. univ., Universitatea „Alecu Russo", Bălți, Catedra literatura română şi universală. Autoarea volumelor *Urme pe nisip* (2005), *Cunoaştere şi autenticitate* (Premiul *Didactica* al Salonului Internațional de Carte, Iaşi, 2009), *Literatura pentru copii* (Premiul Ministerului Educației la Salonul de Carte pentru copii, Chişinău, 2010). Membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova şi din România.

Despre ospitalitatea limbii române s-ar putea scrie opuri întregi, iar despre faptul că aceasta se dovedeşte, alături de engleză, malteză şi albaneză, una dintre cele mai „ospitaliere" limbi ale Europei, nu ne rămâne decât să ne convingem zilnic. *Polo, bungalow, punch, kaki, mocasin*, ca să numim doar câteva din împrumuturile recente dintr-o listă extrem de generoasă. Aşa cum arată Marius Sala, ospitalitatea limbii române rezultă din „cantitatea mare a împrumuturilor, în comparație cu lexicul moştenit", dar şi din „ponderea lor în ansamblul vocabularului"[1]. Ospitalitatea limbii noastre nu trebuie însă absolutizată, întrucât, se ştie, cuvintele au şi ele, asemenea omului, viața lor – naşterea, vieţuirea şi moartea. La buna „vieţuire" a cuvintelor participăm implicit în calitatea noastră de vorbitori, alegând din sistemul limbii cuvintele proprii nouă sau, după necesitate, trăgând cu ochiul în grădina vecinilor, de unde împrumutăm cuvinte nu neapărat absente în limba de origine.

Deşi mulți lingvişti şi oameni de cultură se declară ferm împotriva împrumuturilor „abuzive", mai ales din engleză, nu vom adopta această atitudine excesiv de purist, lăsând limba să decidă ce va păstra şi ce nu din valul de împrumuturi. De-a lungul veacurilor, limba română a fost pusă în mod frecvent în

BDD-A20548 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:06 UTC)

situația de a alege și, trebuie să recunoaștem, s-a descurcat extrem de inspirat.

Nu ne-am propus să realizăm o incursiune în istoria împrumuturilor lexicale, deziderat altminteri extrem de ambițios, ci să observăm mai degrabă dinamica sensurilor, așa cum se produce aceasta prin intermediul *calcului semantic*.

Numit și copiere de sens, *calcul semantic* înseamnă împrumutul de sens prin copierea unui model străin. Copierea se produce, așa cum sugerează Theodor Hristea[2], prin atribuirea unui cuvânt existent într-o limbă a unui înțeles nou, după modelul corespondentului său străin. De pildă: cuvântul „cerc" a preluat sensuri figurate de la substantivul *cercle* din limba franceză, printre care accepția de „grup de oameni legați între ei prin interese comune ori prin legături de rudenie sau de prietenie". Așadar, prin intermediul calcului semantic s-a dat un înțeles nou unui cuvânt existent în română, adică s-a împrumutat sensul. Acesta poate fi adăugat la un cuvânt mai vechi (de exemplu, pentru lexemul „pânză" apare, la un moment dat, accepția de „tablou", după modelul franțuzesc *toile*) sau poate fi adăugată la un cuvânt neologic (de pildă, „demonstrație" cu sensul de „manifestație de masă cu caracter politico-social", accepție preluată din limba rusă).

Condițiile apariției calcului semantic, așa cum rezultă inclusiv din aceste exemple, sunt următoarele: „vorbitorul care produce calcul să fie bilingv, termenul străin calchiat să aibă cel puțin 2 semnificații, cele 2 cuvinte din limbi diferite să aibă măcar un sens comun"[3].

Ceea ce se proiectează până în acest punct nu ar ține decât de un procedeu de îmbogățire a limbii, dacă fenomenul nu ar presupune și anumite riscuri, generate, în principiu, de vorbitorii nefamiliarizați cu limba-sursă, care dau undă verde „falșilor prieteni" sau „rudelor înșelătoare", numite și „cuvinte altoite". Din rândul acestora vom selecta câteva, care sunt tratate rezervat de norma lingvistică. În cele mai multe cazuri sunt afectate de calcul semantic cuvinte de origine franceză, engleză sau slavă, fixate în limba română cu anumite semnificații.

Tot mai frecvent ne este dat să auzim construcții de tipul: „O să te *sun înapoi* când termin consultația" sau și mai nefiresc românește: „*Te resun* după ce stabilesc detaliile cu X". Sub influența limbii engleze, verbul

BDD-A20548 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:06 UTC)

românesc *a suna* a intrat în construcții noi, neobișnuite, calchiate din engleză: *to call back*. Același lucru se poate menționa și despre verbul *a resuna*, care copiază structura verbului englezesc *to recall*. Formulările mai vechi „a suna mai târziu" și „a suna din nou", corecte din punct de vedere al normei, sunt înlocuite în limba de azi prin *a resuna* sau *a suna înapoi*.

Alt caz la fel de curtat de vorbitori ține de verbul *(a se) focusa pe*, neînregistrat în dicționarele românești, pătruns abuziv, chiar într-un domeniu specializat cum ar fi cel al fizicii, unde exista deja verbul *a focaliza*, împrumut nu foarte vechi din fr. *focaliser*. Având la origine latinescul *focus*, cu sensul „cămin, vatră, rug, cuptor", din care româna a moștenit, printr-o alunecare de sens petrecută încă în latină, cuvântul „foc", ambele verbe, *a focusa* și *a focaliza* înseamnă, din punct de vedere tehnic, „a face să treacă, să se unească într-un punct toate razele unui fascicul": „Retina este ca un ecran pe care lentila *focusează* lumina".

Spre deosebire de verbul *a focusa*, cu conotații exclusiv tehnice în română, verbul „a se focaliza" este folosit și cu sensuri nontehnice: „pe ce anume *se focalizează* cercetarea ta în această lucrare?", în accepția de „a se centra", „a viza cu precădere", „a se concentra". Traducerea verbului *a se focusa* din engleză (*to focus*), cu sensuri nontehnice, se face fie prin echivalarea cu verbul *a se focaliza*, fie, ca un automatism, prin *a se focusa*, care preia verbul englezesc și-i adaugă numai sufixul verbal românesc. Prin urmare, verbul *a (se) focusa* este preluat abuziv inclusiv pentru contexte nontehnice, în contexte de tipul: „Cum să slăbești *focusat* în zona abdomenului?" sau: „Eu aleg cum *să-mi focusez* gândurile"; „Bloggerii români *se focusează* pe comunitățile academice". Cea mai inspirată soluție de evitare a calcului supărător *a focusa* este folosirea unor cuvinte și expresii precum: *a se concentra asupra*, *a viza*, *a se centra pe*, *a acorda atenție*. Dacă vorbitorul preferă totuși un neologism mai calofil, poate să apeleze la verbul *a se focaliza*, încetățenit deja în limba română.

Un alt calc semantic eronat vizează verbul *a seta*, provenit din engleză (*to set*), și care, în limba română, aparține domeniului tehnicii și al informaticii, având sensul de „a stabili, a selecta sau a configura parametrii de funcționare ai unui sistem tehnic computerizat, conform unei metodologii specifice și în acord cu o anumită opțiune de operare"[4].

BDD-A20548 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:06 UTC)

Cu toate acestea, tot mai des auzim expresii de tipul: „am vrut să slăbesc și m-am *setat* pe ideea aceasta" sau „de azi, mă *setez* pe cultura chineză". Observăm că verbul *a seta* a pătruns din limbajul tehnic în cel familiar, creând adevărate fantasmagorii lingvistice, susținute, mai ales, de utilizatorii de calculatoare. Prin reducerea comportamentului uman la o operație tehnică, *a seta* a trecut mai ușor la sensul „a se fixa, a se regla, a adopta o anumită idee", deși corect ar fi să spunem: „am vrut să slăbesc și m-am *fixat* pe ideea aceasta".

În ultimul timp și adjectivul (sau adverbul) *confortabil cu* este folosit tot mai des, greșit, în contexte precum: „dacă nu sunteți *confortabil cu* instalația electrică, solicitați ajutorul unei persoane cunoscute" sau: „desigur, se poate folosi și calculatorul, dacă sunteți *confortabilă cu* folosirea lui".

Adjectivul *confortabil*, împrumutat din franceză (*confortable*), înseamnă „care oferă confort, comod"[5]. Se poate deci vorbi de *o mașină confortabilă, canapea confortabilă, încălțăminte confortabilă*, dar trebuie tratate cu circumspecție construcții de tipul „preț confortabil, avans confortabil" pentru care există adjectivul *convenabil*. Calcul se realizează prin trunchierea englezescului *comfortable*, unde lexemul înregistrează mai multe sensuri, între care și „tolerabil, îndeajuns de bun", potrivit pentru a reda accepția lui *confortabil* cu privire la preț, și „încurajator, liniștitor", care exprimă exact valoarea lui *confortabil* în contextul *avans confortabil*. Prin urmare, cum bine observă autorii Adina Dragomirescu și Alexandru Nicolae, „ne aflăm în fața unei copieri a sensului adjectivului corespondent din engleză"[6]. Aceiași autori, în lucrarea *101 greșeli de lexic și de semantică*, aduc și alte exemple pe cât de pitorești, pe atât de nefirești privind calcul semantic: *a aplica* (engl. *to apply*), care înseamnă „a face și a depune o cerere formală", cu derivatele sale *aplicației, aplicant*, ce au echivalente autohtone variate: *a candida, a cere*, respectiv, *candidatură, cerere, candidat* etc. Aceleași sinuozități semantice le înregistrează și verbul *a bugeta*, respectiv, participiul, *bugetat*, al cărui echivalente corecte sunt „finanțat de buget" sau „prevăzut de buget".

Să vorbim corect limba română și să nu uităm că oriunde eșuează ideile, oamenii inventează cuvinte.

BDD-A20548 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:06 UTC)

Note

[1] Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte românești*, volumul II, Editura Univers Enciclopedic, București, 2006, p. 15.
[2] Theodor Hristea (coord.), *Sinteze de limba română*, Editura Albatros, București, 1984.
[3] Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, *101 greșeli de lexic și de semantică*, Editura Humanitas, București, 2011, p. 36.
[4] *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediție revăzută și adăugită, Editura Univers Enciclopedic, București, 2009.
[5] *Idem*.
[6] Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, *op. cit.*, p. 49.

BDD-A20548 © 2015 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:06 UTC)